

Bergen Militære Samfunn

Kommandantboligen

i Gravdal

Til

18. okt. 1994

Jan

med hilsen fra

Far

Kommandantboligen i Gravdal

Bergen Militære Samfunn

av

Thorleif Pettersen

Kontreadmiral

1994

UTGITT AV BERGEN MILITÆRE SAMFUNN

LAY-OUT OG TRYKK:

KNM TORDENSKJOLD

Innhold

Forord	5
Norgeshistorien	7
Gårdens alder	7
Næringsgrunnlaget	7
Lyderhorn	8
De forskjellige eiere	8
Munkeliv kloster	8
Gravdal gård etter reformasjonen	9
Forsvaret	12
Minnelunden	13
Bergen militære samfunn	14
Den restaurerte Kommandantboligen	15
Driften av Bergen militære samfunn	17

Vedlegg

Bergen festning - kommandanter
Formenn, sekretærer og styremedlemmer
Referanser
Skisse over kjelleren
Skisse over første etasje
Skisse over andre etasje

Forord

BERGEN MILITÆRE SAMFUNN - er en ung stiftelse, bare 17 år.

Vi er så heldige at de fleste av samfunnets grunnleggere fremdeles lever og er aktive i stiftelsens arbeide.

Gjennom møtevirksomhet og ikke minst gjennom selskapielig samvær har Samfunnet i høy grad skapt en meget betydningsfull kontakt mellom våre tre forsvarsgrener.

Dette felles militære forum- har som formål å opprettholde en sunn og levende forsvarsånd i regionen - samt fremme kameratskap gjennom selskapielig samvær og å drive vår gamle kongsgård - Kommandantboligen i Gravdal.

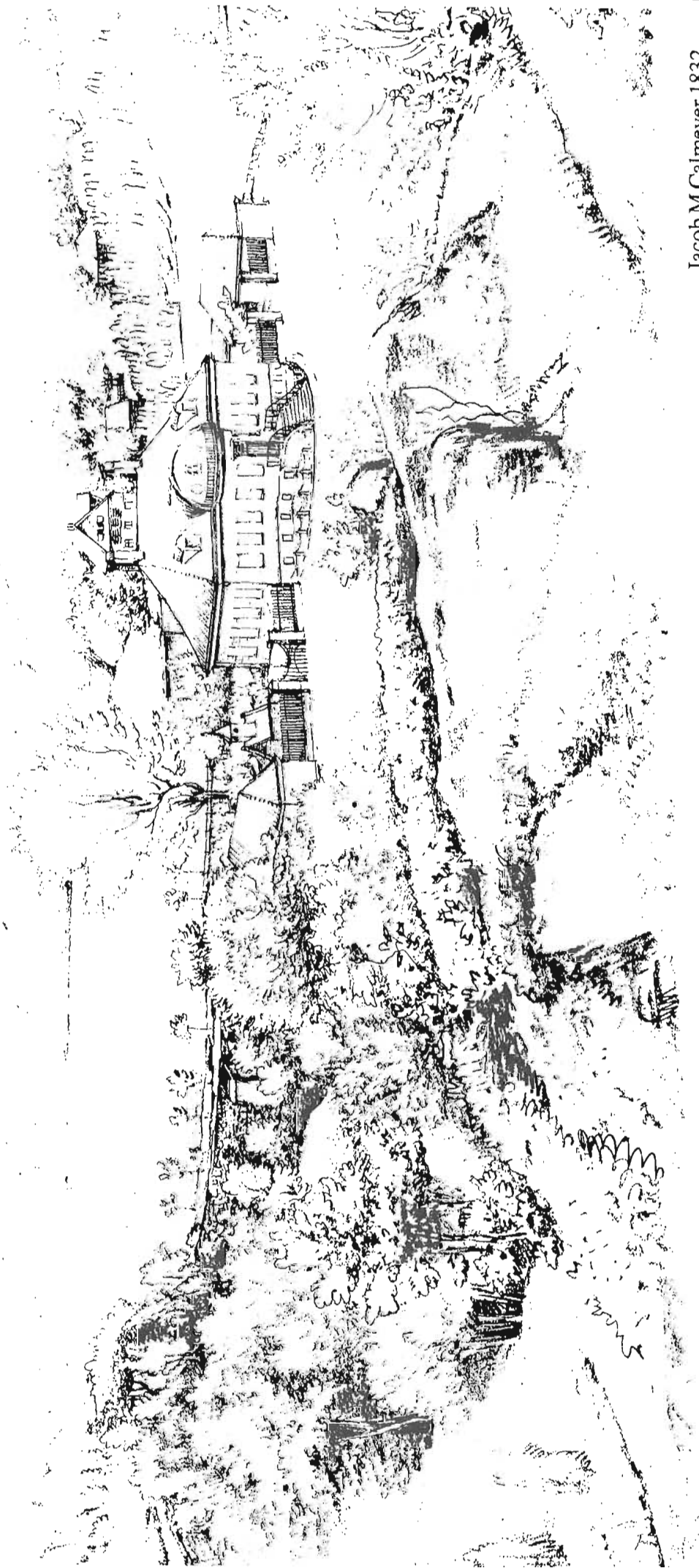
At Bergen Militære Samfunn er på historisk grunn hersker derfor ingen tvil. Bygningen representerer en meget verdifull bygningstradisjon og kulturhistorie og er i dag fredet på grunn av historisk bakgrunn.

Den største begivenhet i disse spennende driftsår - var jo da H M KONG OLAV V - 24 mai 1990 - gledet oss alle med et besøk, hvor han bla avduket et flott portrettmaleri i festsalen.

Jeg finner det riktig ved denne anledning å rette en takk til alle - som har bidratt til en Kommandantbolig vi er meget stolte av.

En hjertelig takk går til Kontreadmiral Thorleif Pettersen som med stor iver og innsats har samlet og skrevet denne beretning og historie. Mine varme ønsker for Kommandantboligen og Bergen Militære Samfunns fortsatte fremgang og trivsel i årene fremover.

Asbjørn Jarnæs
Kommandørkaptein
Formann BMS

Orientering om Kommandantboligen og om Bergen Militære Samfunn

I det siste hundre-året har hovedbygningen på Gravdal gård gått under navnet "Kommandantboligen". Men gården er adskillig eldre enn det.

Norgeshistorien

Første gang gården nevnes i vår historie er i Magnus Erlingssons saga. (Snorre Sturlasson, Norges kongesagaer). Sagaen beretter blandt annet at i 1163 lot Erling Skakke den unge Sigurd Sigurdson halshugge i Gravdal. Sigurds fosterfar Markus fra Skog, ble hengt på Kvarven-neset. Sigurd Sigurdson var konkurrent til Skakkes sønn kong Magnus når det gjalt Kongemakten i Norge.

Gravdal gård er også nevnt i Inge Bårdsons saga, og senere også i Sverres saga.

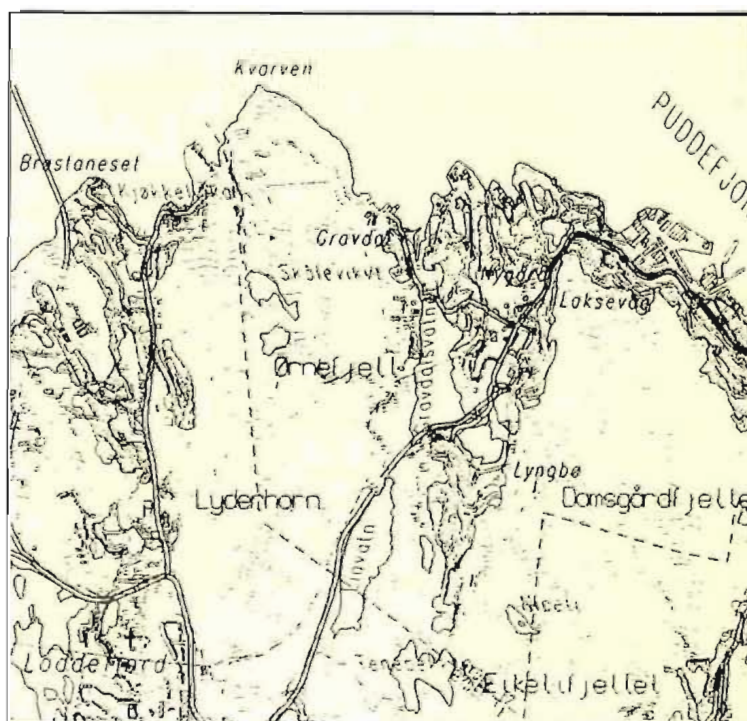
Gårdens alder

Gravdal gård ble trolig ryddet allerede på 600 tallet. Da den ble nevnt i sagaene var den antakelig kongsgård.

Næringsgrunnlaget

Gården Gravdal hadde Gravdalsvassdraget med omliggende marker som næringsgrunnlag. Gravdalsvassdraget besto av Tennebekkvann, Liavannet og Gravdalsvannet. Det har ligget en mølle ved utløpet av hvert av vannene, og to eller tre møller der hvor Gravdalsvannet løper ut i sjøen.

Grensen mot vest gikk fra Kvarvenneset over Lyderhorn til Bjørndalspollen. Fra Bjørndalspollen gikk grensen opp mot Eikelisteinen derfra over Gravdalsfjellet og videre til Gledesneset.

Lyderhorn

Lyderhorn er 394,5 meter høy. Toppen har vært såkalt vardefjell med utkikk for å varsle angrep på by og land. Gården Gravdal har til tider hatt ansvaret for varden eller veten som den også kalles.

Vardesystemet ble formalisert av kong Håkon den Gode, samtidig som han opprettet Leidangen.

Det kan forresten være av interesse å nevne at kong Sverre ikke stolte helt på Vardesystemet. Når han oppholdt seg i Bergen hadde han vaktfartøyer fordelt til de forskjellige innløpene til Bergen.

Til Lyderhorn knyttet det seg også et folkesagn om at heksene mellomlandet her på vei til vulkanen Hekla på Island. På Hekla kunne heksene ta seg en tur ned i underverdenen for å snakke med sin herre og mester.

De forskjellige eiere

Kongsgård

Det antas at Gravdal gård var kongens eiendom inntil Svartedauen i 1349-50. Det fortelles at pesten kom med et skip til Bergen og spredte seg raskt over hele landet. Det antas at to tredjedeler av landets befolkning døde av pesten. De fleste av gårdene på Bergenshalvøen ble avfolket og lagt øde. Gravdal gård var antakelig en av de få gårder i distriktet som unngikk denne skjebnen.

Munkeliv kloster

Munkeliv kloster på Nordnes var opprettet av kong Øistein Magnusson før år 1110. Det var et av Norges viktigste og rikeste klostre. Under Svartedauen ble klosteret utsatt både for plyndring og pestens herjinger. Det er en mulighet for at Kongen etter denne katastrofen ga Gravdal gård til Munkeliv kloster. I alle fall kom gården i klosterets eie.

Gården forble klosterets eiendom inntil reformasjonen i 1536. Reformasjonen var en meget dyptgående religiøs omstilling. I tillegg endret den eiendomsforholdene. Kirke og klostergoods, inkludert Gravdal gård, ble inndratt under Kronen.

Kongen i København brukte disse jordeiendommene blandt annet til å knytte viktige personer til seg. Noen fikk bygslet deler av kirke- og klostergodset på åremål, noen på livstid og atter andre fikk det som odelsjord.

Gravdal gård etter reformasjonen

På denne tid var det særlig vannfallene med mølledriften som fanget interessen hos driftige mennesker. De tre store vannene, Tennebekkvann, Liavann og Gravdalsvannet, ble nu demmet opp for å kunne sikre vannforsyningen til møllene. Vannstanden i vannene steg antakelig så høyt som opp til 10 meter.

Nicolaus de Freundt

Det fortelles at hollenderen Nicolaus de Freundt hadde slått seg ned i Bergen som apoteker og anla Svaneapoteket i år 1590. Han var antakelig Norges første apoteker. Han hadde opparbeidet et bekjentskap hos kong Christian den 4. Da kongen gjestet Bergen på sin berømmelige ferd til Nord-Norge ble han invitert til fest hos apotekeren. Apotekeren hadde mye god vin som kongen satte stor pris på. Festen var meget vellykket. Nicolaus de Freundt fikk leiebrev på Gravdal gård og møller for et tidsrom av 40 år.

Familien Riisbrich

I 1638 gikk leieforholdet over til en danske, nemlig Volkvard Broderssøn Riisbrich. Det fortelles at han blandt annet var slottsskriver på Bergenhus og fogd i Nord-Hordaland. Riisbrich kom fra Flensborg i Sørslesvik. I 1649 fikk Riisbrich skjøte på Gravdal gård og møller. Gården hadde monopol på mølledrift. Han kjøpte også andre gårder rundt i Laksevåg.

Gravdalgodset ble i familien Riisbrich eie til 1802 med et kort avbrekk i 1743 da stadshauptmann Jan van der Velde hadde skjøte på gården etter at Hans Riisbrich hadde gått konkurs. (Stadshauptmann - sjef for borgerbevepningen).

Volkvart Broderssøn Riisbrich giftet seg inn i Bergensfamilien Lem. Familien Riisbrich var meget innflytelsesrike i Bergen og omliggende distrikter på 16 og 17 hundre tallet.

Ludvik Holberg var i familie med Riisbrichene. Holberg har skrevet om møllene i Gravdal. Dessuten bodde Holberg en tid i Gravdal, etter at hans hus strøk med i bybrannen i 1702.

Oberstløytnant Philip Nicoll

I 1745 ble oberstløytnant Philip Nicoll eier av Gravdal gård og med ham begynner historien til kommandantboligen. Philip Nicoll var født i Tyskland i 1687, og var sjef for Nordre Hardangerske Kompanie. Nicoll hadde giftet seg inn i Riisbrich-familien.

Nicoll lot gården bebygge som Herregård. Han oppførte deler av den nåværende hovedbygning. Opprinnelig hadde huset bare en etasje. Huset hadde også mindre grunnflate enn idag, idet de nåværende værelser mot syd manglet. Mot øst hadde bygningen en vakker, bred hovedinngang. På nordsiden av bygningen var der en halvsirkelformet utbygg. Utbygget fikk sin manglende halvsirkel innendørs, derved ble der dannet en sirkelformet stue. En bred marmortrapp førte fra stuen og ut i parken. Landgangsbryggen lå i nordenden av parken.

Rundt bygningen ble der anlagt en parklignende have etter fransk mønster og arrangert rundt den gamle bøken som tydelig sees på Dreyers prospekt. De to sidebygningene har antakelig vært stall og plass for oppbevaring av vogner.

Det opprinnelige våningshuset på Gravdal gård ligger nordvest for Kommandantboligen. Huset er fortsatt i bruk.

August Konow

August Konow kjøpte Gravdal gård i 1809. I mellomtiden hadde gården vært i familien Gjerdings eie fra 1802 til 1809. August Konow var leder av Handelshuset Konow & Co som i et halv århundre var det rikeste og mest ansette handelshus i Bergen. August Konow spilte også en betydelig politisk rolle rundt 1814 som en trofast venn av prins Christian Fredrik. Han var medlem av det overordentlige storting i 1814, og møtte senere en del ganger på Stortinget.

August Konow var meget aktiv. Han moderniserte møllene, og han anla et garveri på vestsiden av Gravdalsvannet.

Videre bygget han på hovedbygningen med en etasje til. Dette ble antakelig gjort i 1840-årene. Han bygget også et lysthus i parken, og anla kjørevei innover mot Laksevåg. Tidligere kom folk i båt til Gravdal fordi det ikke fantes annen adkomstvei fra Bergen og Laksevåg.

August Konow bodde i Gravdal bare om sommeren. Resten av året bodde han i Bergen. I Gravdals Historie gis det følgende tidsbilde fra Gravdal på 1800 tallet:

Mange av konsulens venner tilbrakte sommerkveldene på herregården som ble brukt som lyststed. På storhusets halvrunde veranda ut mot parken og bukten satt bykjøpmenn, embedsmenn og offiserer og nød den perlende vinen fra husets kjeller. Den gamle, forhenværende skipper og hoffagent Herman Didrik Janson skålte godmodig med biskop Johan Nordahl Brun, og krigskommissær Wibe diskuterte med verten dagens politikk. Andre gjester kunne være overlærer Lyder Sagen, president Christie, stiftsamtmann Hagerup, major Hesselberg og mange flere. Fra tid til annen kunne en høre spinettets toner fra hallen hvor det ble danset stivt og høytidelig. Damene holdt med anstand de lange kjoleslepene med den ene hånden, mens den andre hånds fingerspisser ble holdt elegant løftet av kavalerene, og damenes vifter svingte i gullkjeder fra de nakne armene i takt med menuetten. I anleggets mange små veier gikk de hvitklede jomfruene med sine kavalerer og pustet ut mellom dansene. En kunne høre latter fra kjelebanen, som var et langt, lavt, hvitmalt hus ved siden av hagegjerdet og veien. Hvor stort et slikt selskap kunne være, kan en få et innblikk i at når en hører at i en lys sommernatt kunne opp til 60 båter bli rodd fra Gravdalsbukten og ut på den blanke byfjorden mot den sovende by.

Som nevnt hadde allerede oberstløytnant Nicoll anlagt et vakkert have- eller parkanlegg rundt hovedbygningen. Tuntreet var en prektig gammel bok. Bøken var parkens seværdighet. Bøken blåste ned under stormen i februar 1989. Norsk Skogforskningsinstitutt avdeling Vestlandet har regnet ut at bøken ble plantet i 1693. Bøken var således 300 år gammel da stormen tok den. Sagnet forteller at en kongesønn var begravet under treet. Etter målinger foretatt i 1923 var bøken 23 meter høy. Ved roten var den 4,75 m i omfang.

Johan Ingebrechtsen

Konow-familien måtte gå fra gården i 1873. Den direkte årsak var uheldige pengeplasseringer og spekulasjon. Gården ble solgt til Johan Ingebrechtsen. Rundt 1888 solgte han unna endel av de mindre bruk som lå under Gravdal gård.

I 1899 kjøpte Forsvaret Gravdal gård med møller og vassdrag for 100.000,- kr. Allerede i 1896 hadde man begynt å anlegge festningsverkene på Kvarven. Møllene ved sjøen ble omdannet til militærdepoter. Det ble anlagt kaier, kulldepot og ammunisjonsmagasiner. I hovedbygningen ble det opprettet en underoffisersskole for festningsartilleriet og mineforsvaret.

Dette krevet omfattende ominnredning som delvis brøt istykker bygningens eksteriør og interiør. I annen etasje ble det innredet bolig for kommandanten på festningen. Derav kommer nåværende navn på hovedbygningen. I 1924 ble Gravdalsvassdraget solgt til Laksevåg kommune. Hensikten fra kommunens side var å skaffe drikkevann til det omliggende distrikt. Dette gjaldt i første rekke Liavannet.

Det bør nevnes at Bergen Befestninger ble anlagt mellom 1895 og 1900. "Fødselsdagen" er satt til 4 september 1898. Et interessant trekk ved datidens samfunnsånd er at Forsvarsforeningen i Bergen ga 70.000,- kroner til utbyggingen. Pengene var samlet inn blandt byens borgere.

Under første verdenskrig var festningen bemannet og klar til strid. Dengang var minene lagt ut, og torpedobatteriet var stridsklart.

Under andre verdenskrig var festningen bare delvis stridsklar.

Bergen befestninger flyttes

I forbindelse med at Marinens Hovedbase ble anlagt i Haakonvern og tatt i bruk fra 1960, ble også Bergen Festningsverker flyttet ut fra bykjernen. Det vil si sydover mot Korsneset, og nordover til Skjellanger.

Samtidig ble Sjøforsvaret opprettet bestående av Kystartilleriet og Marinen. Derved ble også ledelsesapparatet endret. Stillingen som kommandant ble opphevet. Obersten ble kommandør, og ble nå gitt tjenestestilling som nestkommanderende i Sjøforsvars-kommando Vestlandet (SKV). Sjefen SKV, som var kontreadmiral, flyttet inn i Kommandantboligen i 1962. Den siste kommandanten var Oberst/Kommandør Sverre Geirulv.

Ny admiralsbolig

I begynnelsen av 1970-årene ble det besluttet å bygge en ny admiralsbolig på Wallemsneset. Kommandantboligen ble så stående tom og var utsatt for et omfattende forfall.

Minnelunden

Falne 9. april 1940

Den 9. april 1940 var Bergen festning i kamp med de angripende tyske styrker. Åtte mann falt under kampene. Ved inngangen til Kommandantboligen er det satt opp en minneplate over de falne. Minneplaten ble avduket 9. april 1990.

Henrettelse av patrioter

I krigsårene 1940-1945 henrettet tyskerne endel patrioter i Gravdal. Tyskernes "hevn" omfattet også at likene ble sprengt istykker på fjorden.

I Minnelunden ved inngangen til Kommandantboligen er det satt opp en minneplate over de patriotene vi kjenner navnet på. Minneplaten ble avduket den 8. mai 1983.

Navn på de falne 9. april 1940

Halle Olsen Tjelflaa
Ulf Nistad
Herman Isdal
Leif Bernhard Olsen
Olaf Bernhard Monsen
Harald Andreas Lundekvam
Sverre Johan Hjetland
Hans Th. Erik Thorvaldsen

Av patrioter som ble henrettet er 8 kjent

Ingvald Garbo
Johan Gustav Gjertsen
Ingvald Emil Iversen
Charles Johnsen
Alfred Offerdal
Mons A. Greve Rasmussen
Harald Martin Skjold
Lars Kornelius Svanevik

Minneplatene bekranses av Bergen Militære Samfunn hvert år den 8 mai.

Bergen Militære Samfunn

Forfallet satte etterhvert et tydelig preg på Kommandantboligen og på parken. De antikvariske myndigheter på sin side, så på bygningen som en kulturskatt som måtte bevares for ettertiden og fikk den fredet.

Staten ved forsvarsdepartementet som eide denne gamle herregård ønsket å overdra den til Bergen kommune. Imidlertid fant kommunen ut at det ville koste adskillig å sette den ærverdige bygning i presentabel stand. Bergen kommune takket derfor nei til tilbudet. Det var på dette tidspunkt, nærmere bestemt høsten 1974, at befalet i Bergensområde så muligheten til å få egnede klubb og møtelokaler. Det var ialt 13 militærforeninger i Bergensområdet, med tilsammen bortimot 2000 medlemmer. Etter en rasjonalisering av foreningene er antallet nå i 1993 ialt 10 stykker.

De oppnevnte en gruppe offiserer som dannet et interimstyre. De bærende ideer og tanker var å lage en stiftelse som skulle skape et felles forum for befal som ville gjøre en innsats for å opprettholde forsvarsviljen i regionen, samt fremme kameratskap mellom befal av alle forsvarsgrener gjennom selskapelig samvær.

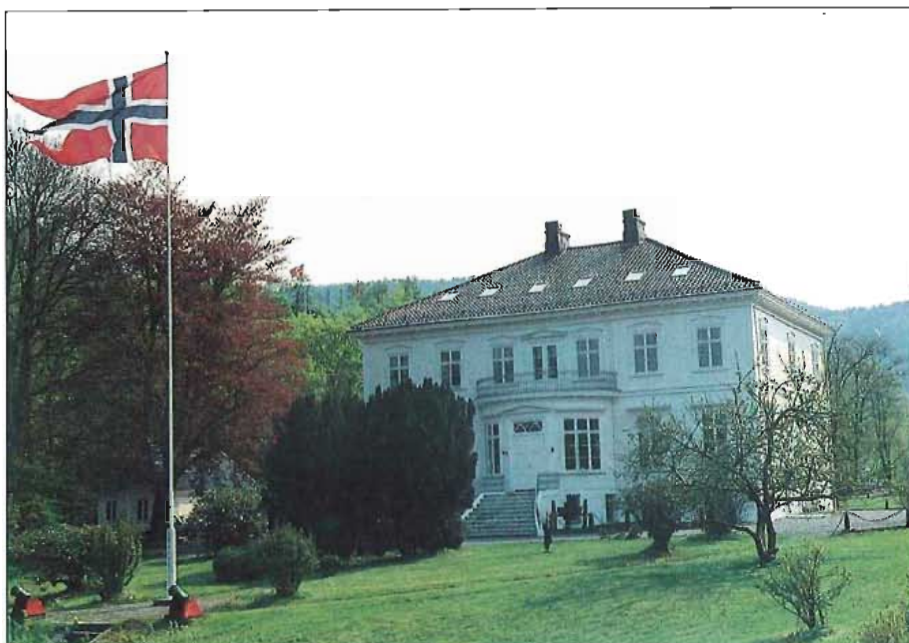
Sammen med antikvariske myndigheter ble det lagt en plan for hvordan boligen skulle restaureres blandt annet slik at mest mulig av det opprinnelige preget kunne beholdes.

Etter et iherdig arbeide fra interimstyret, og etter blandt annet en befaring av Stortingets Militærkomite, ble det oppnådd enighet om at Kommandantboligen i Gravdal skulle disponeres og brukes slik befalsforeningene hadde foreslått.

Den 6. desember 1975 vedtok Stortinget melding S.nr. 7. 1975-1976. Det ble bl.a. bestemt:

- ◆ Staten ved Forsvarsdepartementet foretar den nødvendige restaurering i samråd med de antikvariske myndigheter.
- ◆ Stiftelsen Bergen Militære Samfunn blir overført bruksretten til bygningen og de naturlige tilstøtende områder.
- ◆ Stiftelsen påtar seg framtidig innvendig byggeteknisk vedlikehold samt drift av eiendommen.

Stiftelsen Bergen Militære Samfunn ble formelt opprettet 29. april 1976. Arbeidene med å restaurere Kommandantboligen var meget omfattende. Et stort antall personer og mange institusjoner har yttet en stor innsats for å få det hele i orden. Arkivet til Bergen Militære Samfunn inneholder opplysninger om disse.

Den restaurerte Kommandantboligen

Et omfattende vedlikeholds- og/ restaureringsarbeide med bla sandblåsing og utskifting av vegger, vinduer og tak er nå ferdig etter flere års innsats, samt at området rundt er blitt godt beplantet. Hele anlegget inkl portnerbolig og uthus er blitt representativt opprustet til stor glede også for nabolaget. Den innvendige restaurering var også meget omfattende.

Forsvarets Byggetjeneste stod som ansvarlig for restaureringen. Arbeidet har foregått i flere etapper, nemlig 1978-79, 1981-82 og 1989-90. Den 2. juni 1983 var restaureringen og innredningen kommet så langt at boligen ble tatt i bruk. Dagen ble behørig markert med en sammenkomst hvor de fleste personer og institusjoner som til da hadde gjort en innsats, var representert.

Anskaffelse av utstyr samt innredning har vært under aktiv behandling i alle disse år og prikken ble satt over i'en den 24. mai 1990 da H.M.Kong Olav avduket maleri av seg selv, malt av Jan Thomas Njerve.

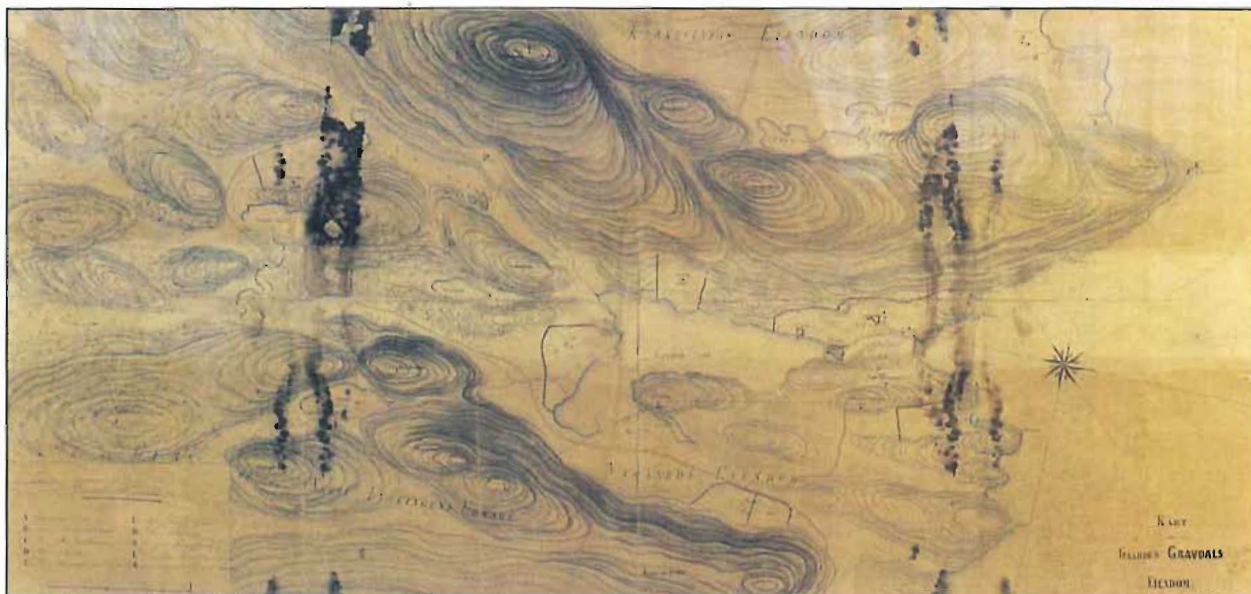
Den store trappen med trappehus beholdt sin opprinnelige utforming.

Over døren inn til det runde rommet henger Dreyersprospekt av Gravdal hovedgård fra 1800 tallet.

I det ene hjørnet er det diskret plassert en bar.

I trappehallen henger også et interessant dokument fra 1786 hvor eieren av Gravdal ber om grenseoppgang. Det resulterende kart henger over brevet.

N. 4. C. P. for og byr Skilling.

1787.

Niels von Thordal Capitein ved d. Renssels
Commissar og byr som beskrevet Commissions for Nord-
hollands og Nys. Renssels Renssels Skift.

Gjens viderlyft: At efter det mig indkomne Renssels for de
Danmarks Skilling af fjerne Løst.

Da jeg er kommen her af Chauden Grøndal, liggende ved Skovs
Skillevad. Måske er det og ikke har forefundet den Grøndal Grøndal
der allerede fastsat og autoriserede Dokumenter, for vider Dens Vel.
lydende for mig beskrevet Commissions ved dette Districts Skilling at kom-
me en ordentlig Oplysning for Chauden Grøndal imod de an-
gørende Skilling for mig: Chauden liggende med vedliggende Renssels
Valem, Gode og andre Skilling, Løst, Renssels, Løst og
Skilling, henvender sig vider mig den hermed best. Skilling Løst
med tilføjet Skilling Løst.

Grøndal den 16. Septembris 1787.

Danmarks Skilling

til de højt von Thordal

Første etasje ble innredet med en stor festsal, og en del mindre salonger, -samt at det i 1991 er innstallert nytt moderne kjøkken. Festsalen benyttes både til foredrag og til store middagsarrangementer. Her henger maleriet av H.M. Kong Olav og bilder av kongeparet.

En byste av Tordenskjold er plassert her, samt en del stikk som illustrerer den britiske marines triumfer i krigen mot Napoleon. Stikkene tilhører Sjøfartsmuseet i Bergen.

Det runde rommet er vel egnet til små arrangementer. Her henger bilder av endel offiserer fra den norsk/danske marine.

I den grønne og den vakkert møblerte rosa salong henger det også stikk fra den britiske marine.

Annen etasje ble innredet til klubblokaler. Rommene har fått betegnelsen Sjøforsvaret, Hæren og Luftforsvaret. Hensikten har vært at rommene skal bære preg av de respektive forsvarsgrener.

En leilighet er også innredet i annen etasje. I tredje etasje er der kontorer for forenings- og restauratørvirksomhet.

Driften av Bergen Militære Samfunn

Virksomheten har vært lagt opp slik at Bergen Militære Samfunn har begrenset sine arrangementer til ca fire foredrag i året, samt en årsmiddag for samtlige medlemmer. Forøvrig kan medlemsforeningene disponere boligen til egne foredrag, møter og arrangementer. I tillegg har lokalene vært utleiet til det sivile samfunn.

I 1983 ble ekteparet Bjørn-Åge og Eva Dyrnes engasjert til å forestå driften av Kommandantboligen. De inngåtte kontrakter omfatter både forvaltningen av Kommandantboligen og restauratørvirksomheten.

Den driftsform som er valgt har vist seg å være meget tilfredsstillende.

BERGENFESTNING-KOMMANDANTER

Festningsanleggene i Bergen har sin opprinnelse tilbake til den borg kong Sverre bygget omkring år 1185 og kalte Sverresborg. Etter år 1248 lot kong Haakon Haakonsson disse festningsanleggene bygge opp av sten. Fra 1645 ble Bergenhus festningsverker utvidet med flere batterier.

Fra 1875 ble en rekke av anleggene utenom selve Bergenhus solgt. Istedet påbegyntes i 1896 Bergens nye befestninger blandt annet Kvarven. Befestningene fikk skyts i 1897 og besetning i 1898. Gravdal ble garnisonssted.

KOMMANDANTER

Kaptein I. A. Helgesen
Oberstløytnant V. E. M. G. Lonnevig
Oberst J. Tystrand
Oberst J. Færden
Oberstløytnant M. S. Petersen
Oberst E. G. Wang
Oberst E. G. Harbit
Oberst B. K. Eriksen
Oberst H. P. K. Schitler
Oberst G. I. Willoch
Oberst K. Aas
Oberst/Kommandør Sv. Geirulv

FORMENN, SEKRETÆRER OG STYREMEDLEMMER

Formenn:

Kapteinløytnant J. Løseth
Kommandørkaptein E. A. Bjørnsen
Kommandørkaptein A. Utne
Kommandørkaptein E. Hellgren
Kontreadmiral Th. Pettersen
Oberst V. Aabrek
Kommandørkaptein A. Jarnæs

Sekretærer:

Kapteinløytnant A. Jarnæs
Orlogskaptein S. Hovland

Styremedlemmer og varamenn:

Orlogskaptein S. Hovland
Kommandørkaptein A. Jarnæs
Oberstløytnant K. Dobbe
Kaptein J. Haukeland
Kommandørkaptein A. Oliversen
Oberstløytnant G. Haugen
Løytnant L. Mølholm
Major A. Dalstø
Major O. Rønningen
Major O. Furuseth
Orlogskaptein J. Bjerkestrand
Fenrik G. Fosse
Orlogskaptein S. Ljunggren
Kapteinløytnant T. Horvei
Kaptein S. Natvik
Orlogskaptein B. Bang Abelsen
Fenrik F. S. Andersen
Kaptein T. Helgesen
Kapteinløytnant L. Bastviken
Løytnant J. I. Aambakk

REFERANSER

Laksevåg Historie av Kjell Fossen, utgitt av Bergen kommune i 1986.

Bergen Militære Samfunns arkiv.

Snorre Sturlasson, Norges kongesagaer.

Budsjettinnstilling S nr. 7 (1975-76).

"Bergen Militære Samfunn. Kommandantboligen i Gravdal", av orlogskaptein Asbjørn Jarnæs i Norsk Tidskrift for Sjøvesen 3/1981.

En orientering om Bergen Militære Samfunn, av Ingvald Lunde i Norsk Tidskrift for Sjøvesen 2/1983.

Bergens Befestningers historie 1895 - 1929, av oberst G. P. Harbitz, Forsvarets Overkommando 1981.

Sjømilitære Samfunds Kalender 1814 - 1964.

"Gravdals Historie" av Tone Riisnæs. Laksevåg Gymnas 1978.

August og Hans Konow. Norske Redere i København. Lauritz Pettersen. Særtrykk av Handels- og Sjøfartsmuseets Årbok 1981.

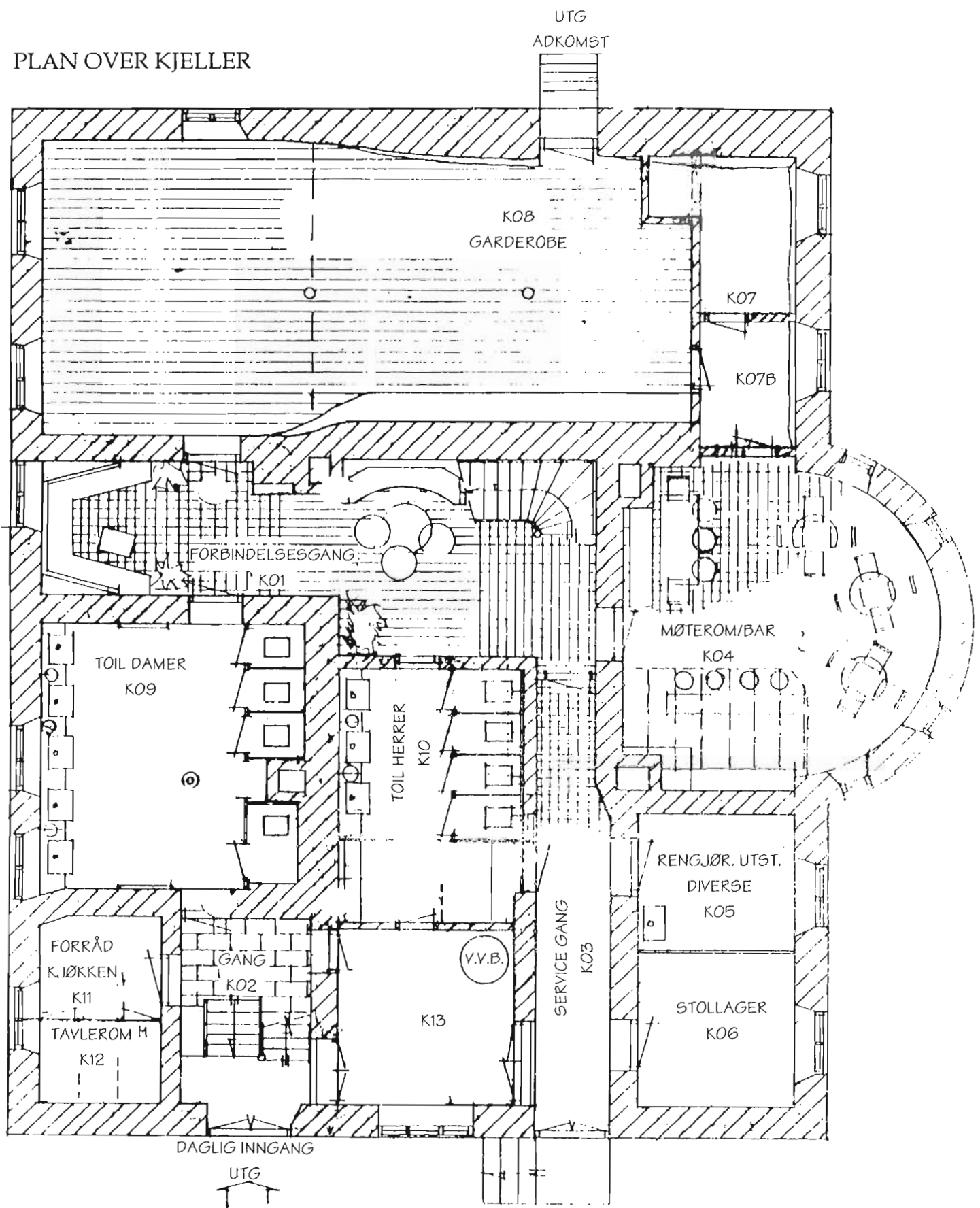
Bergen Militærforening 1829, 20. oktober 1979.
KNM Tordenskjolds trykkeri 1980.

Bergenske Lyststeder. Bjørn Trumpy. 1977.

Norsk Artilleri-tidsskrift. Første hefte 1961.

Foto: E. Hovland og KNM Tordenskjold.

PLAN OVER KJELLER

KJELLERPLAN

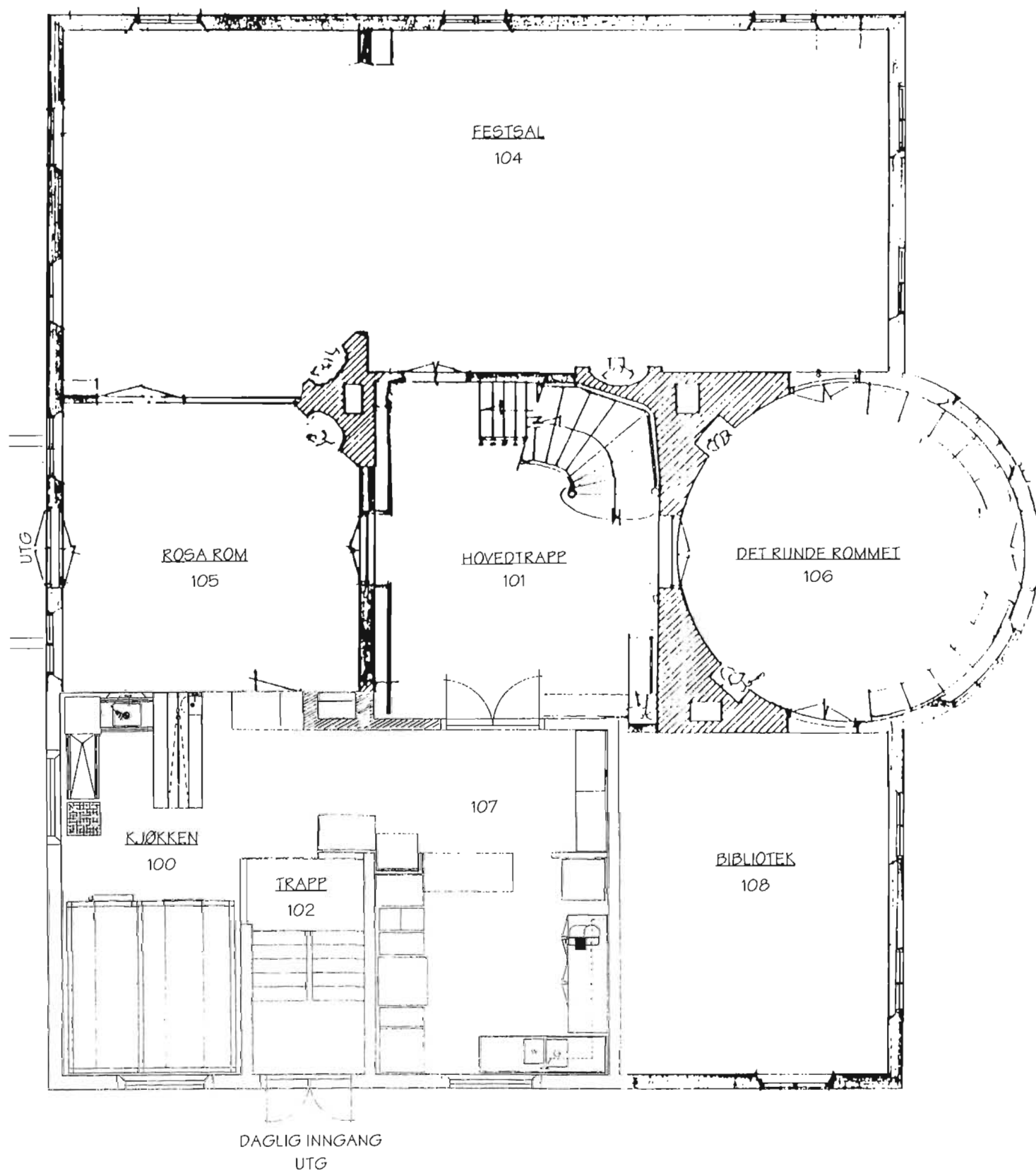
KB B.001 M.1:100

SKISSE

ARKITEKT:

M & J SYENNINGSSON

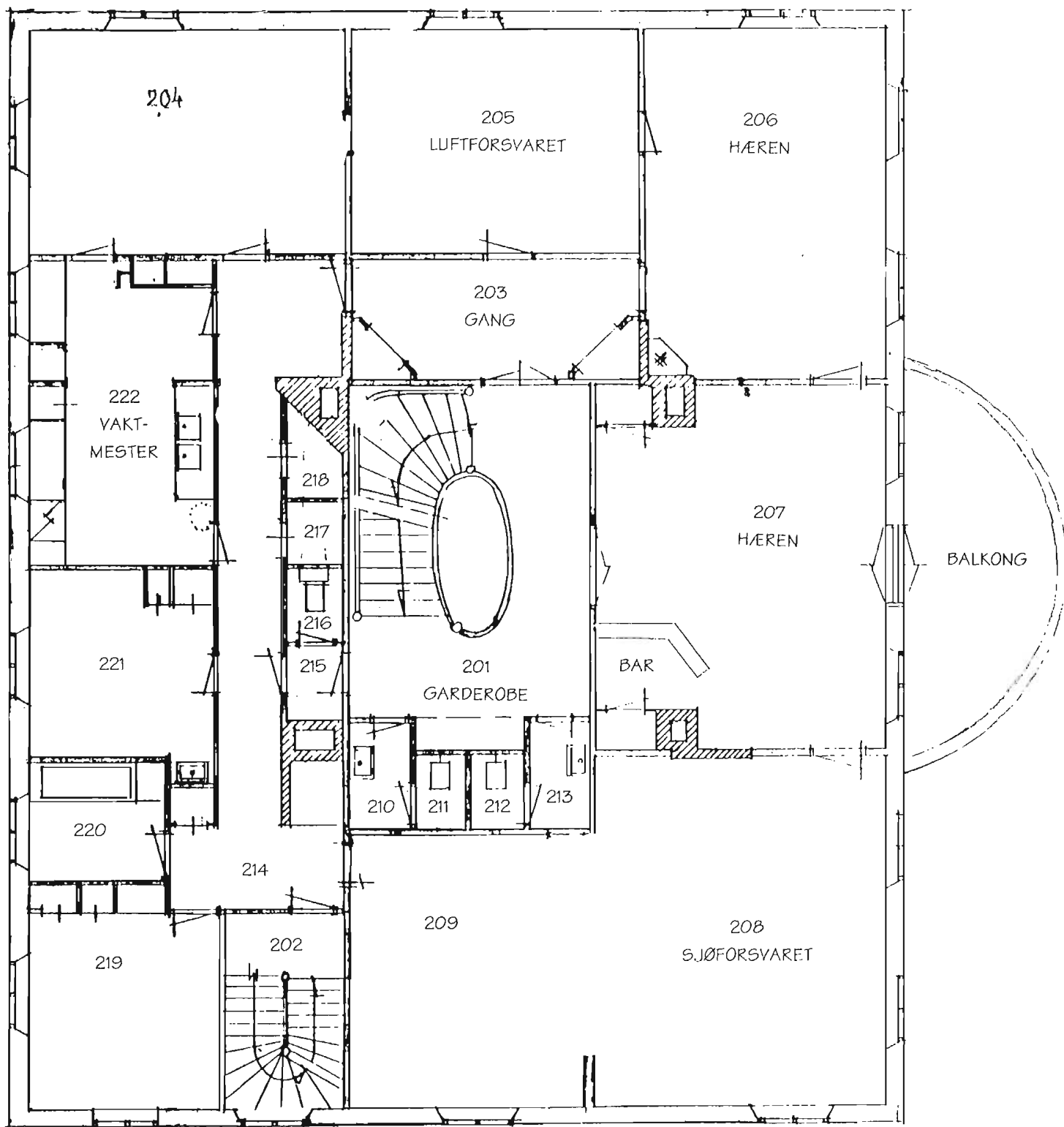
PLAN OVER FØRSTE ETASJE

PLAN AV FØRSTE ETASJE
KB B.002/A M.1:100
SKISSE/FORSLAG
A = 7/3-76

ARKITEKT:
M & J SVENNINGSSON

PLAN OVER ANDRE ETASJE

PLAN AV ANNEN ETASJE
KB B.003 M.1:100
SKISSE

ARKITEKT:
M & J SVENNINGSSON

"DEN GAMLE BØK"

Plantet i 1693. Februarstormen i 1989
blåste den ned - 296 år gammel.

